

Prawo w sieci

WIEDZA W PIGUŁCE

Internet służy nam nie tylko do pozyskiwania informacji, ale i do tworzenia własnych przekazów. Prawo chroni zarówno interesy twórców, jak i użytkowników mediów. Przykładem takiej regulacji jest prawo autorskie.

Każdy wytwór aktywności twórczej, niezależnie od jego wartości artystycznej, jest utworem. Utwory są chronione prawem autorskim od momentu powstania. Prawa autorskie to złożony system uprawnień, obowiązków i zezwoleń, który określa co każdemu wolno robić z utworem, a co wymaga zgody posiadaczy praw. Część z tych praw to prawa osobiste, które są niezbywalne i wieczne, jak np. prawo do rozpoznania autorstwa. Nikt nie może takich praw kupić. Inne to prawa majątkowe — te są ograniczone w czasie, można także je sprzedawać bądź przekazywać innym.

Każdy twórca pragnący jak najbardziej zbliżyć się do swoich odbiorców może korzystać z wolnych licencji, aby umożliwić im w pełni swobodne korzystanie z utworów. Dwie najpopularniejsze wolne licencje to CC BY (Creative Commons Uznanie autorstwa) i CC BY-SA (Creative Commons Uznanie Autorstwa-Na tych samych warunkach).

Każdy z nas jest inny, co oznacza, że każdy inaczej odbiera informacje. Tworząc je, warto pamiętać, aby były dostępne dla jak najszerzej grupy użytkowników, także tych niepełnosprawnych. Informacja staje się bardziej dostępna po dodaniu opisu zamieszczonej grafiki czy audiodeskrypcji do filmu.

Każde zachowanie użytkownika internetu generuje tzw. cyfrowy ślad. Oznacza to, że często bez swojej wiedzy udostępniamy innym informacje o nas w sieci. Czasami są to dane osobowe, czyli informacje dotyczące danej jednostki, które pozwalają na zidentyfikowanie osoby. Ochrona danych osobowych jest ważnym elementem prawa do prywatności. Pamiętaj, że masz prawo do kontroli tego, jak i gdzie twoje dane są przetwarzane.

POMYŚL NA LEKCJĘ

Kogo chroni prawo autorskie? Co gwarantują użytkownikom wolne licencje? Czy wszyscy użytkownicy internetu mają takie same potrzeby? Czy ktoś jest zainteresowany gromadzeniem o nas danych w sieci? Uczestnicy i uczestniczki będą mieli okazję zastanowić się nad powyższymi pytaniami.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- zastanawiają się, kogo chroni prawo autorskie;
- wiedzą, kto może być posiadaczem prawa autorskich;
- znają dwie wolne licencje: CC BY i CC BY-SA;
- potrafią opisać różnicę między licencją CC BY i CC BY-SA;
- potrafią wymienić różnych użytkowników internetu;
- rozumieją kto i w jakim celu może gromadzić dane;
- znają podmioty, które mogą być zainteresowane gromadzeniem danych w internecie.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce: tablica, kreda

Napisz na środku tablicy „prawo autorskie”. Zapytaj grupę o to, kogo chronią prawa autorskie. Pytania pomocnicze, które możesz zadać:

- Czy prawo autorskie będzie chroniło artystę wykonującego utwór na koncercie?
- Jeśli pisarz sprzeda prawa do swojej książki wydawnictwu, kogo wtedy chroni prawo autorskie?
- Kto jeszcze może być posiadaczem praw autorskich?

Odpowiedzi, które powinny się pojawić to: twórca; artysta wykonawca; producent; firma, która zleciła nagranie utworu; pracodawca, który zlecił pisanie artykułów; spadkobierca.

2.

Czas: 20 min
Forma: debata, praca w grupach
Pomoce: wydrukowana **karta pracy** „Informacje dla grup”, definicja wolnych licencji

Powiedz grupie, że pomieszczenie, w którym jesteście, zamieni się teraz w salę uniwersytecką, na której odbywać będzie się debata. Opowiedz krótko o wolnych licencjach, korzystając z definicji ze słowniczka. Napisz na tablicy: „Która licencja daje najwięcej wolności?”. Podziel grupę na dwie części. Uczestniczki i uczestnicy obu grup będą teraz orędownikami dwóch różnych licencji. Daj obu grupom przeciętą **kartę pracy „Informacje dla grup”**. Poproś uczestniczki i uczestników, żeby usiedli razem w swoich grupach i zastanowiły się nad argumentami. Zachęć grupy do przygotowania przemówień na otwarcie debaty. Rozpocznij debatę. Zanim grupy zaczną dyskutować, poproś o wygłoszenie przemówień wprowadzających. Jeśli to konieczne, moderuj dyskusję.

3.

Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce: tablica, kreda

Napisz na tablicy słowo „użytkownicy”. Powiedz, że użytkownicy internetu są bardzo różni. Mówiąc, narysuj mapę myśli od słowa „użytkownicy”. Są użytkownicy, którzy nie widzą, nie słyszą, nie rozumieją albo korzystają z urządzeń w nietypowy sposób. Zapytaj grupę, jacy użytkownicy są w poszczególnych grupach. Jeśli wśród odpowiedzi nie pojawią się odpowiednie kategorie, powiedz o: osobach niewidomych, słabo widzących, niesłyszących, słabo słyszących, daltonistach, użytkownikach telefonów komórkowych, osobach nie mających sprzętu do nagłaśniania, osobach niepełnosprawnych intelektualnie, z niskim wykształceniem, dyslektykach, użytkownikach nieznających specjalistycznego języka, osobach słabo znających język polski, korzystających z urządzeń z bardzo małym ekranem, niekorzystających z myszki, korzystających z dotykowych tabletów, korzystających z systemów smart tv. Zwróć uwagę, że różni użytkownicy internetu mają różne potrzeby.

4.

Czas: 15 min

Forma: praca w grupach, rozmowa

Pomoce: długopisy, wydrukowane
karty pracy i pomoc dla osoby prowadzącej „Dane”

Zwróć uwagę, że istnieje wiele podmiotów, które interesują się naszą aktywnością w sieci. Podmioty te zbierają o nas informacje w bardzo różnych celach. Podziel uczestników i uczestniczki na grupy 3-osobowe. Każdej grupie daj wydrukowaną **kartę pracy „Dane”**. Poproś o uzupełnienie kart. Kiedy grupy skończą, poproś kolejno grupy o odczytanie jednej danej i podmiotów, które mogą gromadzić ten typ danych. W **pomocy dla osoby prowadzącej „Dane”** znajdziesz przykładowe odpowiedzi. Jednak nie jest to jedyne możliwe rozwiązanie. W trakcie omawiania ćwiczenia, potraktuj rozwiązania jako punkt wyjścia do dyskusji. Skup się na umiejętności uzasadnienia, w jakim celu podmiot może być zainteresowany gromadzeniem danych. Spróbuj odpowiedzieć na pytanie, z jakich powodów określone podmioty gromadzą dane.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć uczestnicy i uczestniczki:

- zastanawiają się, kogo chroni prawo autorskie?
- wiedzą, kto może być posiadaczem prawa autorskich?
- znają dwie wolne licencje CC BY i CC BY-SA?
- potrafią opisać różnicę między licencją CC BY i CC BY-SA?
- potrafią wymienić różnych użytkowników internetu?
- rozumieją kto i w jakim celu może gromadzić dane?
- znają podmioty, które mogą być zainteresowane gromadzeniem danych w internecie?

Opcje dodatkowe

MATERIAŁY

Materiał pomocniczy „Informacje dla grup”

Karta pracy „Dane”

Materiał dla osoby prowadzącej „Dane”

definicja wolnych licencji

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Poniższym danym przyporządkuj podmioty, które mogą być zainteresowane ich przetwarzaniem.

Kategorie:

- ilość odwiedzin w serwisie
- godziny odwiedzin użytkowników w serwisie
- historia wyszukiwań w przeglądarce

- przeglądanie stron z określoną tematyką
- liczba zarejestrowanych subskrybentów
- transfer danych
- oglądane przedmioty na aukcji internetowej
- przeglądane albumy muzyczne
- rejestr połączeń wychodzących (numery telefonów, godziny połączeń)
- wyszukiwane zespoły muzyczne
- informacje o wysłanych esemesach
- oglądane teledyski na portalu do współdzielenia plików wideo

Elementy do przyporządkowania:

- administrator serwera [rozwiązanie: ilość odwiedzin w serwisie, godziny odwiedzin, użytkowników w serwisie, transfer danych]
- firma marketingowa badająca rynek [rozwiązanie: historia wyszukiwania w przeglądarce, przeglądanie stron z określoną tematyką, oglądane przedmioty na aukcji internetowej]
- właściciel bloga [rozwiązanie: ilość odwiedzin w serwisie, liczba zarejestrowanych subskrybentów]
- usługodawca sieci komórkowej [rozwiązanie: informacje o wysłanych esemesach, rejestr połączeń wychodzących]
- firma marketingowa umieszczająca reklamy [rozwiązanie: historia wyszukiwania w przeglądarce, przeglądanie stron z określoną tematyką, oglądane przedmioty na aukcji internetowej]
- serwis muzyczny [rozwiązanie: wyszukiwane zespoły muzyczne, oglądane teledyski na portalu do współdzielenia plików wideo, przeglądane albumy muzyczne]
- dostawca internetu [rozwiązanie: transfer danych]

Zadanie 2.

Użytkownicy internetu mogą mieć różne potrzeby w określonych sferach. Przyporządkuj różnych użytkowników do 4 grup:

Kategorie:

- słuch
- wzrok
- rozumienie
- motoryka

Elementy do przyporządkowania:

- osoby nieznające specjalistycznego języka [rozwiązanie: rozumienie]
- osoby niewidome [rozwiązanie: wzrok]
- osoby niekorzystające z myszki [rozwiązanie: motoryka]
- osoby czytające przy słabym oświetleniu [rozwiązanie: wzrok]
- osoby słabo znające język [rozwiązanie: rozumienie]

- osoby korzystające z telefonów komórkowych [rozwiązanie: motoryka]
- osoby z wadami wzroku (np. daltonizm) [rozwiązanie: wzrok]
- osoby korzystające z urządzeń z małym ekranem [rozwiązanie: wzrok]
- osoby niesłyszące [rozwiązanie: sluch]
- osoby niemające sprzętu do nagłaśniania [rozwiązanie: sluch]
- dyslektycy [rozwiązanie: rozumienie]
- osoby korzystające z systemów smart tv [rozwiązanie: motoryka]
- osoby niepełnosprawne intelektualnie [rozwiązanie: rozumienie]
- osoby niedosłyszące [rozwiązanie: sluch]
- osoby dawno niekorzystające z danego języka [rozwiązanie: rozumienie]
- osoby niedowidzące [rozwiązanie: wzrok]
- osoby z niższym wykształceniem [rozwiązanie: rozumienie]
- osoby korzystające z tabletów dotykowych [rozwiązanie: motoryka]

SŁOWNICZEK

- **dane osobowe:** wszelkie informacje dotyczące określonej osoby fizycznej (czyli zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania). Nie mamy do czynienia z danymi osobowymi wówczas, gdy informacja dotyczy instytucji (np. firmy), grupy osób, osoby fikcyjnej (np. postaci literackiej) czy takiej, której nie jesteśmy w stanie rozpoznać. Dane osobowe podlegają ochronie i nie mogą być zbierane bez odpowiedniej podstawy prawnej (np. zgody osoby, której dotyczą).
- **osobiste prawa autorskie:** prawa niezbywalne chroniące więź twórcy z utworem. Jest to prawo do m.in. oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem, decydowania o tym w jaki sposób jest po raz pierwszy rozpowszechniony, wykorzystywany i jakie zmiany mogą zostać wprowadzone w jego formie lub treści. Osobiste prawa autorskie trwają wiecznie i nie można ich przekazać na rzecz innych osób.
- **majątkowe prawa autorskie:** prawo twórcy do korzystania z utworu i rozporządzania nim. Jest to prawo zbywalne, co oznacza, że twórca może przenieść je na inne osoby lub udzielić zezwolenia na korzystanie z utworu (za wynagrodzeniem lub bez). Trwanie majątkowych praw autorskich jest ograniczone w czasie (70 lat po śmierci autora).
- **wolne licencje:** licencje, które odpowiadają definicji Wolnych Dóbr Kultury i respektują prawa użytkowników, czyli zezwalają na korzystanie, rozpowszechnianie, modyfikowanie oraz rozpowszechnianie modyfikacji utworu.

CZYTELNIA

- Czerniawski Piotr, Lipszyc Jarosław, Wilkowski Marcin, **Pierwsza pomoc w prawie autorskim**, [online], [dostęp: 19.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://prawokultury.pl/publikacje/pierwsza-pomoc/>.
- **Jak bezpiecznie korzystać z Internetu — wskazówki GIODO** [online], [dostęp: 30.12.2012], Dostępny w Internecie: <http://nk.pl/bezpieczenstwo/rodzice/giodo/wskazowki>.
- **Postrzeganie zagadnień związanych z ochroną danych i prywatnością przez dzieci i młodzież — raport GIODO** [online], [dostęp: 30.12.2012], Dostępny w Internecie: http://www.giodo.gov.pl/560/id_art/4699/j/pl.

- film **Dostępne Strony – (Nie)pełnosprawny dostęp do internetu** [online], [dostęp: 19.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://dostepnestrony.pl/film-dostepne-strony-niepelnosprawny-dostep-do-internetu/>.

Tekst: Joanna Ruta Baranowska, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Jarosław Lipszyc, Dorota Głowacka. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez [Fundację Nowoczesna Polska](#).

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](#).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/prawo-w-sieci/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.

VI. Znajomość praw człowieka i sposobów ich ochrony.

Treści nauczania

Prawa człowieka.

Ochrona praw i wolności.

Edukacja w XXI w. (zakres rozszerzony)

Organy kontroli państwowej, ochrony prawa i zaufania publicznego. (zakres rozszerzony)

Informatyka, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, wykorzystanie sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.

V. Ocena zagrożeń i ograniczeń, docenianie społecznych aspektów rozwoju i zastosowań informatyki.